

AZƏRBAYCAN MÜHƏNDİSLİK AKADEMİYASI – 15 İL

akademik Arif Paşayev

30 noyabr 2020-ci ildə – Azərbaycan Mühəndislik Akademiyasının təsis olunmasının 15 ili tamam oldu. Bu illər ərzində akademiya formalaşmış, inkişaf etmiş və cəmiyyətdə özünün layiqli yerini tutmuşdur. 15 il tarix üçün böyük vaxt olmasa da, akademiya bu qısa zamanda ölkə iqtisadiyyatının inkişafı üçün əhəmiyyət kəsb edən bir sıra mühüm layihələrin yerinə yetirilməsində bilavasitə yaxından iştirak edib.

Azərbaycan elminin tarixində – bir çox məşhur adlar, kəşflər və nailiyyətlər var. Baxmayaraq ki, elm adamının yolu bəzən çətin olsa da, bu, öz işinə sonsuz bağlı olan, yorulmadan yeniliyə can atan yaradıcı insanları birləşdirən, cəmiyyətdə şəxsiz nüfuz sahibi olan bir peşədir. Elm və texnika hər zaman cəmiyyətin inkişafının mühərriki, milli iqtisadiyyatın, innovasiyaların və elmi-texniki tərəqqinin təməli olaraq qalır. Alimlər və mühəndislərin praktik tədqiqatlarının inkişafı bu gün qeyd-şərtsiz dövlət prioritetidir.

Akademiya öz sıralarında aparıcı elmi-tədqiqat təşkilatlarının və ali məktəblərin elmlər doktorları və namizədlərini, professor və dosentlərini, mühəndislik elmi istiqamətlərinin yaradıcılarını birləşdirir. Akademiyanın üzvləri arasında Dövlət Mükafatı laureatları, əməkdar elm və texnika xadimləri və digər fəxri adların sahibləri var. Hazırda Azərbaycan Mühəndislik Akademiyasının həqiqi və müxbir üzvlərinin sayı 45 nəfərdir ki, bunlardan da 24 nəfəri akademik, 21 nəfəri müxbir üzv, 1 nəfəri akademiyanın fəxri üzvü və 4 nəfəri isə akademiyanın əcnəbi üzvüdür.

Ölkənin elmi, texniki və iqtisadi potensialı bilik tutumlu sektorun miqyasından və qabaqcıl texnologiyaların istifadəsindən çox asılıdır. Əgər əvvəllər iqtisadiyyatımızın prioriteti neft sektoru idisə, bu gün neft sənayesinin inkişafı ilə paralel olaraq, iqtisadi inkişaf üçün yeni imkanlar da axtarılır. Ölkə postneft dövrünə qədəm qoydu. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev bir çox çıxışlarında da qeyd etdiyi kimi, bu gün “öz iqtisadi strategiyamızı elə formalaşdırmalıyıq ki, sanki neft və qazımız yoxdur”. Buna əsaslanaraq, əsas diqqət elmin nailiyyətlərinə və yeni resursların axtarışına yönəldilir və eləcə də maddi, informasiya və texnoloji yeniliklərin bazası genişlənir.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasında kosmik sənayenin yaradılması və inkişafı üzrə dövlət proqramı həyata keçirilir. Azərbaycanda müasir kosmik sənayenin inkişafında keyfiyyətə yeni bir mərhələnin başlanğıcı telekommunikasiya peyklərinin orbitə çıxarılması anından bəri, 4 noyabr 2008-ci ildən qoyulmuşdur. Bu gün orbitə təxminən 154 televiziya kanalı və 30-dan çox radiostansiyanın yayımlanmasını apara bilən telekommunikasiya peyki buraxıldı. Cənubi Qafqazda aparıcı peyk operatoru “Azərkosmos”dur. “Azərkosmos” tərəfindən idarə olunan “Azerspace-1” və “Azerspace-2” telekommunikasiya peykləri Avropa, Afrika, Yaxın Şərq, Qafqaz və Orta Asiyadakı müştərilərini yüksək etibarlı, genişzolaqlı və genişyayımli həllər ilə təmin edir. Yer səthinin məsafədən zondlaşdırması peyki “Azersky” yüksək göstərici ilə (1,5 m təsviri) Yerın müşahidəsi və geoinformasiyası üçün keyfiyyətli xidmətlər göstərir.

Qeyd edək ki, ölkəmiz geniş miqyaslı forumların, konfransların və simpoziumların, eləcə də mədəniyyətlərarası dialoqların və digər tədbirlərin ən yüksək səviyyədə təşkili və keçirilməsi sahəsində dünya birliyi qarşısında müsbət imic qazanıb. Ölkəmizdəki sabitlik beynəlxalq tədbirlərin yüksək səviyyədə keçirilməsinə zəmanət verir. Bu nöqtəyi nəzərdən, Beynəlxalq Astronavtika Konqresinin bütün MDB məkanında yarım əsrlik fasilədən sonra 2022-ci ildə məhz Bakıda keçirilməsi tam məntiqlidir. 68 ölkədən 398 təşkilatı özündə birləşdirən

Beynəlxalq Astronavtika Federasiyası kosmik sahədə fəaliyyət göstərən ən mötəbər təşkilatdır. 1950-ci ildən bəri hər il dünyanın fərqli şəhərlərində keçirilən Beynəlxalq Astronavtika Konqresi kosmik sənayedə təşkilatın əsas tədbiri kimi qeyd edilə bilər. Konqres zamanı iştirakçılar kosmik sahəyə aid olan aktual trendləri və ən son innovasiyaları izləmək fürsəti əldə edirlər. "Qlobal çağırışlar və imkanlar: kosmosa şans verək" mövzusunda konqresin paytaxtımızda keçirilməsi kosmik sahədən olan müxtəlif şirkət və təşkilatlarla daha sıx əlaqələrin qurulması, ölkəmizə kosmik texnologiyaların transferi prosesinin sürətləndirilməsi, eləcə də, insan resursunun inkişafı və Azərbaycanın beynəlxalq arenada etibarlı tərəfdaş nüfuzunun daha da möhkəmlənməsinə əhəmiyyətli töhfə verəcək. Ölkəmiz öz tarixində ilk dəfə olaraq, dünya kosmos ictimaiyyətinin 6000-dən çox nümayəndəsini: aparıcı kosmik agentlikləri, elm mərkəzləri və beynəlxalq təşkilatlarının rəhbərləri, eləcə də məşhur alimlər, özəl sektordan olan yüksək səviyyəli peşəkarlar, gənc tədqiqatçılar və tələbələri bir araya gətirəcək.

Azərbaycan Mühəndislik Akademiyası "Azərbaycan Hava Yolları" (AZAL) QSC ilə birgə aviasiya sahəsində kadrların peşəkarlıq səviyyəsinin inkişafı və təkmilləşdirilməsi, maddi-texniki bazasının genişləndirilməsi istiqamətində fəal işlər aparır. Azərbaycan Milli Aviasiya Akademiyasında yerləşən Pilotların Hazırlıq Mərkəzi Azərbaycan mülki aviasiyası kadrlarının hazırlanması üçün əsas baza hesab olunur. Bu il burada "Embraer E-190" tipli təyyarələr üçün son nəsil aviasiya trenajoru quraşdırıldı. Mərkəzdə, həmçinin "Embraer E-190" və "Boeing 787 Dreamliner" tipli təyyarələr üçün aviasiya trenajorları da yerləşdirilib. Bu trenajorda Azərbaycan aviasirkətlərinin pilotları ilə yanaşı, xarici aviasirkətlərin də pilotları təlim keçirlər.

Ölkəmiz üçün ən perspektivli resurslardan biri də tranzit potensialıdır. Bildiyiniz kimi, Azərbaycan son dərəcə əlverişli bir coğrafi mövqeyə malikdir: ölkə Avropa ilə Asiyanın qovşağında yerləşir və qədim zamanlardan dünyanın iki hissəsini birləşdirən qədim ticarət yolları oradan keçir. Ölkənin strateji coğrafi mövqeyindən səmərəli istifadə və tranzit, nəqliyyat xidmətlərinin inkişafı, Azərbaycanın beynəlxalq *nəqliyyat və logistika mərkəzinə* çevrilməsi ölkə iqtisadiyyatının daha bir vacib sahəsidir. Ötən il dörd mühüm layihəyə start verildi: Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu xətti ilə hərəkət edən beynəlxalq sərnəşin qatarı, Sabunçu dəmir yolu stansiyası kompleksi, Abşeron dairəvi dəmir yolunun Sabunçu-Pirsağdı xətti və Bakının ətraf hissələrində bir avtomobil tunelinin fəaliyyət göstərməsi. İstirahət yerlərində turistlərin rahatlığı üçün dəmir yolu xətləri çəkilir. "Şimal-Cənub" Beynəlxalq Nəqliyyat Dəhlizinin bir hissəsi olan Rusiya-Azərbaycan sərhədində yeni bir körpü istifadəyə verildi və Astara-Rəşt dəmir yolunun tikintisi isə davam edir.

Dəmir yollarından əlavə, Xəzər Dəniz Gəmiçiliyinin strukturunun iki istiqamətdə modernləşdirilməsi üzrə işlər də aparılır: Bakı-Aktau-Bakı; Bakı-Türkmənbaşı-Bakı, həmçinin, Bakı Beynəlxalq Limanının tikintisini başa çatdırmaq və Ələt qəsəbəsində bütün infrastruktur və istehsal sahələri ilə azad iqtisadi zona yaratmaq istiqamətində də işlər aparılır. Tranzit yük daşımalarını artırmaq üçün bütün bu strukturların ahəngdar işi gedir.

İnfrastrukturun və logistik inkişafın Azərbaycan iqtisadiyyatı üçün son dərəcə vacibliyini nəzərə alan Azərbaycan Mühəndislik Akademiyasının üzvləri də bu layihələrdə fəal iştirak etdilər.

Azərbaycanın *enerji sektorunda* akademiyamızın üzvləri Trans-Anadolu Qaz Boru Kəmərinin (TANAP, "Cənub Qaz Dəhlizi" layihəsinin bir hissəsi) global layihəsində iştirak edirlər. TANAP Xəzər "Şahdəniz" qaz-kondensat yatağından hasil olunacaq qazın Türkiyəyə və bu ölkədən də Avropaya tədarükünü təmin edir. Trans-Anadolu Qaz Boru Kəməri XXI əsrin enerji tarixinə düşəcək böyük bir layihədir. TANAP yeddi ölkəni birləşdirdi: Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə, Bolqarıstan, Yunanıstan, Albaniya və İtaliya. Güman edilir ki, növbəti mərhələdə Bosniya və Herseqovina, Xorvatiya və Çernoqoriya da ona qoşulacaq. İki ildən sonra onun ardı olaraq Trans-Adriatik Qaz Boru Kəməri (TAP) layihəsi istismara veriləcək. TAP marşrutu Albaniya və Adriatik dənizindən keçərək Türk-Yunan sərhədindən İtaliyanın

cənubu boyunca uzanır. “Cənub” Qaz Dəhlizi Xəzər regionu ilə Avropa ölkələrinin bazarları arasında enerji körpüsü olacaq və Avropaya enerji tədarükünün şaxələndirilməsinə kömək edəcəkdir. Azərbaycanın “Şahdəniz” qaz kondensat yatağının ikinci fazasının işlənməsi “Cənub” Qaz Dəhlizi boyunca tədarük üçün əsas mənbəyə çevriləcəkdir.

“Azərenerji” Səhmdar Cəmiyyəti Azərbaycan Mühəndislik Akademiyası üzvlərinin iştirakı ilə Cənubi Qafqaz bölgəsində ən yüksək faydalı iş əmsalına malik, 400 meqavat (MWT) gücündə yeni “Şimal-2” kiçik su elektrik stansiyası inşa etmişdir.

Neft-kimya texnologiyaları sahəsində Akademiyanın alimləri və mühəndisləri hidrogen sulfid və karbon qazı olan neft və qaz yataqlarının lay sularında metalın qorunması üçün korroziya inhibitorlarının yeni tərkibinin hazırlanması üzərində işləyirlər. Inhibitorları işləyib hazırlayarkən neft-kimya sintezi üçün xammal mənbəyi kimi təbii və sintetik doymamış üzvi turşular istifadə edilmişdir. Lay sularında karbon dioksidlə doymuş metalı qoruya bilən, çoxfunksiyalı və yüksək effektiv korroziya inhibitorları əldə edilmişdir.

Regionlarda *sənaye innovasiya texnologiyalarının* tətbiqi sahəsində ölkə vətəndaşlarını içməli su ilə təmin etmək üçün inşaat konstruksiyalarının tikintisi davam edir. Sutkada 36 və 60 ton tutumu olan, mürəkkəb və yüksək çirklənmiş tərkibli mənbə suyu olan yaşayış məntəqələri üçün içməli suyun təmizlənməsinə xidmət edən modul tipli cihazın yeni avtomatik idarəetmə bloku hazırlanmışdır. Bu layihə akademiyanın ölkəmizdə sənaye innovasiya texnologiyalarının kənd yerlərində tətbiq olunmasına yönəlmiş ən əhəmiyyətli layihələrdən biridir.

Aqrar-sənaye sektorunda kənd təsərrüfatının inkişafı sahəsində ölkənin ərzaq təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədilə, quraqlığa davamlı kənd təsərrüfatı məhsullarının inkişafı, Azərbaycan Respublikasının dağətəyi quraq zonalarında və yamaclarında, düzənliklərdə eroziya və sudan səmərəli istifadə ilə işlənmiş proqramlarını xüsusi qeyd etmək lazımdır. Akademiyamızın mütəxəssisləri taxıl anbarlarının dezinfeksiya edilməsi və əkin öncəsi emalı üçün ozonatorlar tətbiq etməyə davam edirlər. Azərbaycan Rusiya Federasiyası ilə birlikdə kənd təsərrüfatının inkişafı üzrə dövlətlərarası proqram çərçivəsində sıx əməkdaşlıq edir.

Beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində Azərbaycan Mühəndislik Akademiyası bir sıra ölkələrin, xüsusən də Beynəlxalq Mühəndislik Akademiyası və digər ölkələrin – Rusiya, Özbəkistan, Ukrayna, Belarusiya, Sloveniyanın mühəndislik akademiyaları ilə sıx əməkdaşlığı davam etdirir. İslam Ölkələri Mühəndislik İnstitutları Federasiyasının (İÖMİF) üzvü olmaqla AMA İÖMİF və onun üzvləri arasında əməkdaşlığı genişləndirir.

Bizim mühəndislik cəmiyyətimizin fikrinə görə əsas resursumuz istedadlı və savadlı insanlar olmalıdır. Kadr potensialı, əsasən Milli Aviasiya Akademiyasının bazasında Texnopark və Tələbə Yaradıcılıq Evində təmin olunur. Həmçinin, Azərbaycan Mühəndislik Akademiyasının təşəbbüsü ilə Qərb Universitetində də tələbələr üçün bir Texnopark inşa edildi. Akademiya üzvləri həm Azərbaycan universitetlərində təhsilin keyfiyyətinin idarə olunması, həm də mühəndis ixtisası da daxil olmaqla, yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanması istiqamətində işləyirlər.

Hər il Milli Aviasiya Akademiyasında aviakosmik problemlərin həllində gənclərin kreativ potensialının üzə çıxarılmasına və inkişafına həsr edilmiş “Fevral məruzələri” keçirilir. Məruzələrin təşkilatçıları – Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, “Azərbaycan Hava Yolları” (AZAL) QSC, Milli Aviasiya Akademiyası, Azərbaycan Mühəndislik Akademiyası və “Azərkosmos” ASC-dir. “Fevral məruzələri” çərçivəsində “Aviakosmik problemlərin həllində gənclərin yaradıcı potensialı” mövzusunda hər il Beynəlxalq elmi-praktiki gənclər konfransı keçirilir. “Fevral məruzələri” çərçivəsində “Aviakosmik problemlərin həllində gənclərin yaradıcı potensialı” mövzusunda bir sıra elmi-praktiki seminarlar və ustad dərsləri də keçirilir.

Ötən il Beynəlxalq aləmdə böyük nüfuz qazanmış “Azərbaycan Mühəndislik Akademiyasının Xəbərləri” elmi-texniki jurnalının ilk sayının işıq üzü görməsinin 10 ili tamam oldu. On il müddətində jurnal innovasiya texnologiyaları sahəsindəki nailiyyətləri əyani surətdə göstə-

rib və onların inkişaf vektorunu istiqamətləndirib. Jurnal müxtəlif aktual problemləri qabartmaqla fərqlənir və elmi mühəndis düşüncəsinin mənbəyini göstərir. Belə ki, tədqiqatçılar, mütəxəssislər buradan yeni ideyalar əldə edir, öz yeni texniki işləmələri və təcrübələri, düşüncələri ilə fikir mübadiləsi aparır. Bu da mühüm çoxşaxəli istiqamətlərin işlənməsində əhəmiyyətli töhfə verir. Həmçinin aviakosmos, mexanika, maşınqayırma, energetika, neft-kimya, iqtisadiyyat, ekologiya və bir çox yeni inqilabi sənaye sahələrinin – nanomateriallar və nanotexnologiyalar kimi istiqamətlərin inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə təkan verir. Jurnal Azərbaycanın və xarici ölkələrin elmi həyatında fəal iştirak edir. Akademiyanın elmi orqanı olan bu jurnal dünya alimlərinin üzləşdiyi problemlərin həlli istiqamətlərinə üstünlük verir. Onun müəlliflərinin və abunəçilərinin coğrafiyası kifayət qədər genişdir. Jurnal alimlər və mühəndislərə öz konsepsiya, ideya, kəşf və ixtiraları haqqında sözlərini demək üçün çox ciddi tribunadır. "Azərbaycan Mühəndislik Akademiyasının Xəbərləri" jurnalı məqalələri üç dildə dərc edir. Jurnal beynəlxalq analitik elmi sitat sistemi "SCOPUS"da qeydə alınıb və kommersiya məlumat bazasının köməyi ilə materialları paylaşır. Jurnalın tam mətn elektron versiyası Rusiya Universal Elmi Elektron Kitabxanasının bazasında mövcuddur və "Rusiyanın elmi sitat indeksləşməsi" (RESİ) layihəsinə daxil edilib və təyin etdiyi əmsalla jurnalın reytingi təyin olunur.

Ötən il ərzində akademiyaımızın üzvləri onlarla kitab, monoqrafiya, dərslik, o cümlədən "Наноструктурирование поверхностей", "Fractal approach to tribology of elastomers", "Tribologiya", "Mühəndislik Fəlsəfəsi" traktatı və s. nəşr etdirmişlər. Təxminən 65 elmi məqalə dərc olunmuş, 8 patent alınmışdır (həmçinin avro-asiya patenti). Mühəndisliyin inkişafındakı böyük töhfələrə görə akademiya üzvləri dövlət, hökumət və ictimai təşkilatlar tərəfindən mükafatlandırıldı, 2 orden və 8 medal ilə təltif edildi. Mühəndislik işlərinin həyata keçirilməsinə görə 1 nəfər "əməkdar mühəndis", 3 nəfər isə "ilin mühəndisi" fəxri adının diplomları və xatirə medalları ilə mükafatlandırıldı. Akademiyanın 1 üzvü Elm və İnnovasiya Mükafatı laureatı oldu, I dərəcəli diplomla təltif olundu. Ötən 1 il ərzində 6 konfrans, 3 dəyirmi masa və 3 seminar keçirilmişdir. İlin yekunlarına əsasən, Akademiyanın jurnalında dərc olunan 3 ən yaxşı elmi məqalənin seçilməsi üzrə müsabiqə keçirildi, diplom və pul mükafatı təsis edildi və qaliblərə təqdim edildi. Gənclərin iştirakı ilə "CanSat Azərbaycan – 2019" müsabiqəsi keçirilib. Bizim Akademiya, onun elmi və mühəndis qüvvələri Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafı üçün mühüm vəzifələrin həyata keçirilməsində fəal iştirak edirlər. Biz sənayenin innovasiya sektoruna xüsusi diqqət ayırırıq və Beynəlxalq Mühəndislik Akademiyası ilə birlikdə böyük elmi layihələrin həyata keçirilməsi üçün yeni təkliflər hazırlayırıq.

Ötən il iqtisadiyyatın canlanması, böyük infrastruktur layihələrin həyata keçirilməsi və genişmiqyaslı regional və beynəlxalq sammitərin keçirilməsi kimi bir çox yeni layihələrin iştirakçısı olaraq, Azərbaycan Mühəndislik Akademiyası üçün məhsuldar bir il oldu.

Ümidvaram ki, akademiyanın qazandığı uğurlar daha da artacaq, gələcəkdə də müxtəlif ölkələrlə beynəlxalq əməkdaşlıq inkişaf edəcək, akademiyanın sərhədləri digər ölkə akademiya ilə qarşılıqlı münasibətləri genişlənəcək, mühəndis fikrinin dünya ictimaiyyətinə inteqrasiyası daha da sürətlənəcək.

Mühəndislik Akademiyasının çoxsaylı üzvlərini, ölkəmizin elmi-texniki ictimaiyyətini 15 illik yubiley münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm və yaradıcılıq fəaliyyətinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

**akademik Arif Paşayev,
Azərbaycan Mühəndislik Akademiyasının Prezidenti**